

VASÁRNAPI MAGAZIN

Ormos Gerő ESTÉINK

Nem tudom, ki hogyan van ezzel, embertársaim, én, kimondom nyíltan, nincsenek estéim. Valamikor, ha munka után hazatértem, bekapcsoltuk a lámpákat és megkezdődött az este. A napnak az a szakasza, amikor kívül maradt a világ, együtt volt a családdal, az asszony vacsorát készíteni készülődött, a gyerekek befejezték a tanulást, s összeültünk beszélgetni. Tudtuk, hogy odakint megvannak az utcák, emberek, kocsik futkosnak a lámpák fényében, de tudtuk, hogy azok is hazatérnek és egyszercsak este lesz az egész városban, előjönnek a háztetőkhöz a szerelmes macskák, s a padláson megbátorodnak az egerek. Ilyenkor kezdtek nyagogni a gyerekek, hogy meséljek nekik a szeleburdi Ancsurkáról, ilyenkor ültünk össze az anyjukkál gondjaink, terveink megbeszélésére. Magunk voltunk, volt esténk, volt nyugalmunk, az ajtót senki se nyitotta ránk, mindenki másnak is estéje volt, családi köre, amit illetenség volt megzavarni.

Nekem mostanában nincsenek estéim. A fejlődés tekintetében örök hálával adózom mindazoknak, akik a rádiót, televíziót az ember rendelkezésére bocsátották, de e nagyszerű tömegkommunikációs eszközök különböző szakmáinak ügyintézői talán nem veszik rossz néven, ha megmondom, hogy ők vették el az estéimet. Itt van a szobámban a rádió, másik állványon a televízió, elfüggönyözhetem az ablakokat, kilapcsolhatom az előszobacsengőt, egy kattintás a kábelcsatlakozókon, és bejön a lakásomba a nagyvilág. Ne kapcsoljam be — mondják önkö? Akkor miért vettem? Bekapcsolom, mert véremlen lüktet a kor minden igénye, meg kell nézmem az esti híradót, beengedni az estéimbe a vietnami háborút, rokonszenves és ellenszenves politikások egész sorát, az eseményeket, amelyek korunk életét színesítik, boldogítják és bosszantják.

Elméleti okoskodással nagyon egyszerű lenne visszatérni a régi, nyugalmas estéimhez. De a gyakorlatban, a valóságban nem lehet. Egyszerűen azért, mert együtt haladok a többiekkel, a kor mozgójárdáján, kellett jó régen a rádió, aztán a televízió, a mosógép és padlókeféző.

Nyertem-e azzal, hogy a modern technika, életem megkönnyítése címén, szép folyamatosan bevonult a lakásomba? Nyertem. A munkám kevesebb, nemcsak hallhatom, hanem láthatom is Richtert a zongoránál, s nem is tudok ellenállni a lehetőségnek, hogy lássam. Mért panaszkodom tehát? Dehogyan panaszkodom! Csak morgolódok egy kicsit, hogy nincsenek nyugodt estéim, s akinek még vannak, azt őszintén irigylem.

Péter
László

VERES PÉTER NÁLUNK

Most, hogy immár ő is elment, életműve lezárult, illő számba vennünk, mit jelentett ő külön is a szegedi művelődéstörténet számára, s mit jelentett vajon neki Szeged?

1

Önéletrajzából, a Számadásból tudjuk, hogy először 1917-ben került Szegedre. Katona volt, önként ment a háborúba, mert nem akarta magát kihúzni a nép közös sorsából, s ide vezényelték telefonista tanfolyamra. A Cse-repes soron barakkokban laktak, s a háborús inségben sokat éheztek. Búbajos a Számadásnak az a néhány lapja, melyen leírja, hogyan próbált ő is, társai példájára, fogni valami szakácsnőt vagy cseléd lányt, aki a sovány katonamenázi mellett ellátná jóféle házikosztal. De puritán, „ridegparaszti” ösztöne, eredendő szemérmessége visszarúgta a kísérletezéstől. Megismerkedett ugyan valami férfira kiéhezett hadiasszonnyal a Tisza-parton, haza is kísérté a Vásárhelyi sugárútra, de megundorodott a csókjától, s föl hagyott a próbálkozással. Inkább koplalt tovább. Egy szegedi látogatásán, tíz-tizenöt éve még azt is elmesélte, illusztrálásul annak, hogy ő, a hortobágyi ivadék sem tudta ifjan, mi a népdal, mi az értéke; a szegedi utcákon ő is az operett-dalt fújta társaival: A lányok, a lányok, a lányok anygalok... Nekem meg nemrégiben, tán három éve, itt a Közművelődési Palota sarkán, amikor éppen a Szegedi Tükör című antológiámba tőle fölvettem szemelvényt, kapcsán szegedi emlékeiről faggattam, még azt is elmondta, hogy bár protestáns volt, neki is ki kellett vonulni vasárnaponként az alsóvárosi templomba misére. Ott hallotta Zadraveczet is prédikálni.

2

Innen az olasz frontra vitték, s utána alighanem csak 1932-ben fordult itt meg. Nagyon szűkszavú híradást találunk erről a Délmagyarország 1932. november 30-i számának Szociáldemokrata gyűlések című rovatában. „Csütörtökön délelőtt fél 10 órakor Dobó Miklós Nagyszéksós 584. számú házának külön helyiségében politikai gyűlés lesz a következő napirenddel: 1. Képviselői beszámoló. 2. Az általános politikai és gazdasági helyzet. Előadók: Kéthly Anna és Szeder Ferenc országgyűlési képviselők és Veres Péter földmunkás.” December 1-e volt az a csütörtök.

Noha már 1930 óta jelengettek meg cikkei a Népszavában, a Föld és Szabadságban és a Századunkban, ekkor még csak földmunkásként ismerték. S bár első könyve, Az Alföld paraszt-sága, csak 1936-ban látott napvilágot, legközelebbi szegedi látogatásakor már mint „parasztíró” emlegetik a lapok. Két előadást is tartott ekkor a szegedi Munkásotthonban.

3

Az első 1935. február 22-én. A Délmagyarország másnapi beszámolójából nem hiányzik a népszínműves szemlélet, a paraszti csudabogar iránti kuriózum-kereső zsurnalizmus, de van benne fölismerés is a különleges tehetség iránt. Azt írja a névtelen tudósító:

„Érdekes vendége volt pénteken este a Munkásotthonnak: Veres Péter balmazújvárosi parasztíró tartott előadást Paraszt-irodalom címmel. Az előadás előtt beszélgettünk Veres Péterrel, aki egyszerű földmunkás. Éppen befejezte vacsoráját: paprikás-szalonnát evett. 38 éves, földmunkával keresi meg kenyerét, de írással is foglalkozik. Nagyon szereti a földet, és szereti a munkát — mondotta —, jó volna a munkásság helyzetén segíteni.”

Amikor a Munkásotthon színpadára lépett, a zsűfolt terem nagy tapssal fogadta. Az elnöklő párttitkár, Lájér Dezső, bejelentette, hogy a nagy érdeklődésre tekintettel Veres Péter másnap is tart előadást.

Magáról az előadásról elég zavaros a hírlapi beszámoló. Egyrészt úgy állítja be, mintha Veres Péter a parasztíródalmat a népköltészettel azonosítaná, másrészt viszont Csizmadia Sándor, Illyés, Erdélyi, Sértő és Sinka költészetét méltatta, tehát őket is e fogalomba értette. Adyt Nyu-

gatimádta és individualizmusa miatt, Sértőt karrierizmusa miatt bírálta. De nem fukarkodott Jókai, Mikszáth parasztbrázolásának kritikájával sem. S már itt kifejtette ellenzését Tömörkénnyel szemben is. A tudósításból egyelőre csak ennyi derül ki: „Tömörkény ismerte a parasztokat — folytatta —, de látszik az írásán, hogy nem volt paraszt — szerinte hibásan színezték.” Móráról is szólt: „Móra nagyszerű ember volt, aki szerette a parasztot. Veres részletesen taglalta az Ének a búzamezőkről című regényt a parasztíródalom szempontjából.” Örök kár, hogy erről nem tudunk meg többet. Végül Móríc Zsigmondot méltatta: őt tartotta a legigazibb parasztírónak. Szabó Dezsőt jó, de tendenciózus írónak mondta.

A tudósítás így fejeződött be: „Veres Péter érdekes előadónak bizonyult; közel kétórás előadását mindvégig figyelemmel kísérte a közönség, amely melegen megtapsolta.”

Másnap Földreform és telepítés címmel beszélt. Szólt az 1921-es vérszegény kísérletről, s arról, hogy a mostani nyomorúságban, munkanélküliségben a földmunkásság nem is mer földreformra gondolni, egyelőre állandó munkát, megélhetést kíván. „A földmunkásnép teljesen leszegényedett, nem volna képes a föld megmunkálásához szükséges eszközöket megteremteni, jószágokat beállítani. Nem lehet azonban azt mondani, hogy a földműves-nép nem akar földet, de ma olyan reménytelen a helyzete, hogy nem tudna mit kezdeni a földdel.”

„Hárommillió nincstelen várja a földreformot és a telepítést — mondotta... A földreformot és a telepítést nem lehet részletekben végrehajtani, és elhírbázott az a terv, amely hosszú évtizedek alatt kívánja megoldani ezt a nagy problémát. A földreform társadalmi reformmal folytatódik, és a gyökeres változáson megy át az egész termelési rend.”

„Azzal fejezte be előadását Veres Péter, hogy ma pesszimista, de nem bízik abban, hogy a földreformot és a telepítést belátható időn belül végrehajtsák, mert a földreform és a telepítés hatalmas társadalmi reformot is hozna magával.” Virágnnyelven azt fejezte tehát ki, hogy a Horthy-korszak tőkés-nagybirtokos rendszerében valódi földreform elképzelhetetlen, csak egy új, demokratikus politikai és társadalmi rendszer válthatja valóra a hárommillió koldus vágyát.

„Az előadásért dr. Valentiny Ágoston mondott köszönetet a Munkásotthon termét zsűfólásig megtöltő hallgatóság nevében.”

4

Móra ekkor már egy éve halott volt, s amikor Veres Péter ismét Szegedre jött, Juhász Gyula is éppen egy éve szabadult meg nyűgnek érzett életétől. A szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók Bethlen Gábor Köre a költő halálának első évfordulójára emlékestet rendezett a Tisza szálló nagytermében. Meghívójának egy példányát a Somogyi-könyvtár Kilenyi-gyűjteménye őrzi. Hát-lapján olvasom: „Felülfizetéseket köszönettel fogadunk, és azt egy felállítandó emléktábla alapja javára fordítjuk.” A fölszabadulás után lett csak Juhász Gyulának emléktáblája, utcája, szobra...

Veres Péter ezen az esten együtt szerepelt Dutka Ákossal és Sík Sándorral. Paku Imre megnyitójában Juhász Gyula és Szeged kapcsolatáról beszélt, Dutka Ákos a nagyváradi emlékeiről. Sík Sándor előre engedte Veres Pétert: ő utoljára szólt Juhász lírájáról, néhány vers bemutatásával és magyarázatával. Veres Péter Juhász Gyula a vidéki életben címmel tartott előadást. Nincs terem részletes ismertetésére, de nélkülözhető is, hiszen ez jelent meg Juhász Gyula címmel Veres Péter kis tanulmánykötetében, az Ember és írás címűben (1942). (Igaz, hogy ma már ez is könyvritkaság, de bizonyára hamarosan új kiadás lesz belőle.) Csak annyit, hogy ellentétben Tömörkénnyel és Móráról alkotott véleményével, Juhász Gyulával szemben nem voltak Veres Péternek sem főntartásai. Nagyságát elismerte, magyarságát példásnak ítélte, tragédiáját megértette. Másnap a Délmagyarországban — úgy tudom, Magyar László — Tibor a pó-

diumon címmel vezércikkben méltatta előadását.

5

A fölszabadulásig nem tudok újabb szegedi látogatásáról. Az ország útján, című újabb önéletrajzi emlékezéseiben csak futólag említi, hogy amikor a főváros fölszabadulása után eljutott Debrecenbe, és ott az Országos Földbirtokrendező Tanács elnöke és a Nemzeti Parasztpárt vezetője lett, elindult a fölszabadult országrészben szervezni egy-szerre a földreformot és a parasztpártot. Első állomásainak egyike Szeged volt. Emlékezetes ez számomra is, mert ekkor, 1945 márciusában találkoztam vele személyesen. (Műveivel már előbb, 1941-ben; a Mit ér az ember, ha magyar? volt első nagy élményem a népi írók művei közül; utána jött Németh László és Erdei Ferenc.) A Délmagyarország Jókai utcai szerkesztőségének kopár bútorzatú szobájában faggattuk őt Lőkös Zoltánnal: hogyan látja az ország helyzetét, a kivezető utat? (Ebből a beszélgetésből született Lőkös Zoltán interjúja az Utunk április 11-i számában.) Másnap, március 25-én Veres Péter Erdeivel együtt beszélt a parasztpárt alakuló nagygyűlésén a színházban. De már április 14-én megint itt volt: kis Fordkocsiján Bajáról Vásárhelyre menet Szegeden is megállt, hogy megbeszélje a helyiekkel, mennyire haladtak két hét óta a

földosztással... Ismét interjút adott a Délmagyarországnak.

Azután mint miniszter, mint parasztpárti elnök, később mint az írószövetség elnöke gyakran megfordult Szegeden. Ezt számba-szerbe venni majd csak akkor lehet, ha módszeresen átnézzük a Délmagyarország huszonöt esztendei évfolyamait, s bibliográfiába szedjük az irodalmi élet híreit is.

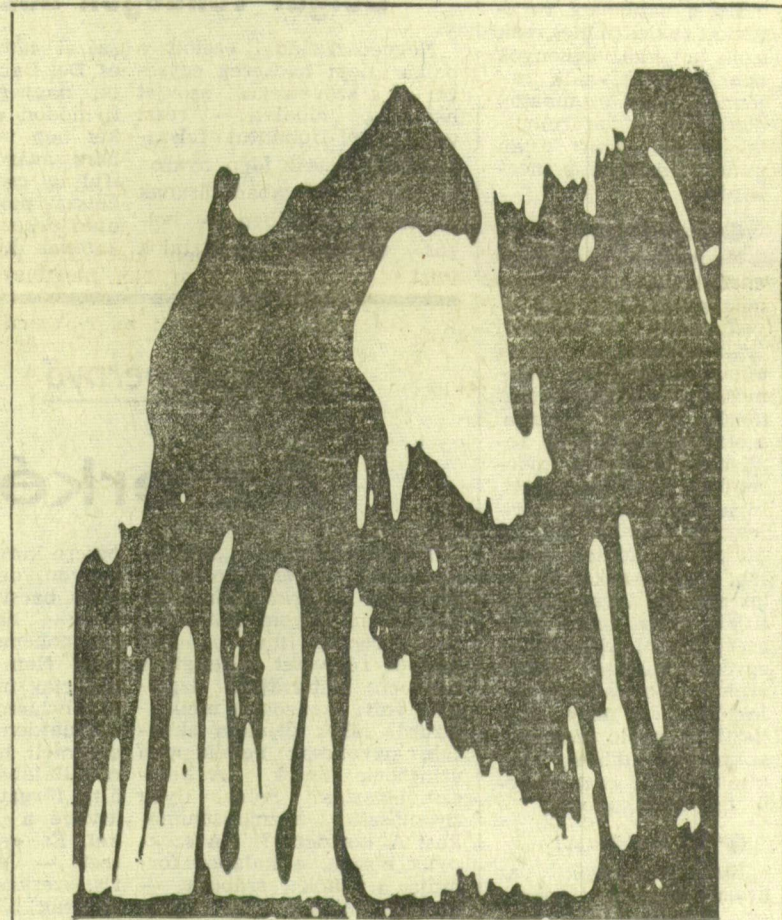
Még hadd említsem meg a Tömörkény Emlékkönyvben való szereplését. Annyiszor emlegette Tömörkény parasztbrázolásának árnyoldalait, hogy a Tömörkénycentenáriumra készülő emlékkönyv számára külön is kérleltem, írja meg ellenvetéseit is. Elfoglaltságára hivatkozott, ki akart térni előle, de nagynehezen ráállt. (Leveleit a Somogyi-könyvtárban őrzöm.) S örülök, hogy megírta, mert kritikája is roppant tanulságos: az ő szigorú, paraszti alapossága, az „aprórealizmus” könyörtelen igénye mutatkozik meg ebből is. Csak az bánt, hogy Móráról nem sikerült írásos vallomást szereznünk tőle.

6

Utoljára a múlt nyáron járt Szegeden. A Somogyi-könyvtár egyik dolgozója, Tasnádi Mária elkészítette munkásságának bibliográfiáját. Elküldtük neki, átnézte, örült neki, de kiegészíteni nem tudta, mert nem őrizte meg régi cikkeit. A bibliográfia így nem teljes, még sok búvárolni való lesz, mire kiadványaink között meg tudjuk jelentetni.

Ebben az ügyben keresett, amikor utoljára itt volt. Szabadságon voltam, nem találkozhattunk.

Többé már nem hallok szép magyar szavát, kedvesen hangzó debreceni diftongusait, kifogyhatatlan, bölcs igéit.

SZAVAY ISTVAN FOTOGRAFIKÁJA

Veress
Miklós

LOVAK A TENGERTEN

1. Fuldokolnak a fak
sörényük szétterül
úsznak örvénylő szélben
vergődnek védtelenül
szájuk két oldalán
vér és tajték szakad
amikor fölmerülnek
mint villámok között
hajótörés után
a rémült kék lovak
2. Miféle óceán
miféle szigetek
milyen távoli part
amit elképzelek
hova is tartanak
rettegve a vihart
amely fölülke zúg
hol az a sziget a hazúg
és fölösleges vonalak
3. Jönnek az éhes nagy halak

s a lovak megértik önmaguk
amíg megnyugszanak

4. Csak én vergődök még vakon
kiáltozok hiába
kapaszkodom kapaszkodom
a látható világba
asszonyba fűbe fűstbe
mi itt van még körül
aminek véd a teste
5. Mi lesz ha elmerül
6. Nélkülük meddig bírnék
küszködni fönnmaradni
kínlódni emberül
7. Kék kód a tenger mélye
örökös pillanat
lobognak csoda-fák
és lángszemű halak
futnak a végtelen parton
a féktelen lovak